

Õiguskantsleri kontrollkäik JVÕK Viru üksik-jalaväepataljoni 13.09.2007

Õiguskantsleri Kantslei nõunikud teostasid 13.09.2007 õiguskantsleri seaduse § 19 lõike 1, §-de 27 ja 33 alusel omaalgatuse korras kontrollkäigu JVÕK Viru üksik-jalaväepataljoni (edaspidi ka pataljon).

Vabariigi Valitsuse seaduse § 38 punkti 3 kohaselt on Eesti kaitsevägi täidesaatva riigivõimu asutus. Rahuaja riigikaitse seaduse § 12 lõike 1 kohaselt on kaitsevägi Vabariigi Valitsuse alluvuses. Sama seaduse § 12 lõike 2 kohaselt on kaitsevägi Kaitseministeeriumi valitsemisalas.

Vabariigi Valitsuse 22.05.2002 määruse nr 172 „Kaitseväge ülesehitus“ (edaspidi ülesehitus) § 3 punkti 1 kohaselt on Kaitsejõudude Peastaap ning § 3 punkti 3 kohaselt maaväe ülem kaitseväge juhataja vahetus alluvuses. Ülesehituse § 4 lg 1 ja lg 3 punkti 2 kohaselt on maaväe ülema vahetus alluvuses Maaväe Staap ning jalaväe väljaõppekeskus Viru Üksik-jalaväepataljon.

Teostatud kontrollkäigu eesmärgiks oli kontrollida pataljonis viibivate ajateenijate põhiõiguste ja –vabaduste tagamist.

Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi ka PS) § 124 lõike 1 kohaselt on Eesti kodanikud kohustatud osa võtma riigikaitsest seaduses sätestatud alustel ja korras¹. Kui seadus ei näe teenistuse erilaadi huvides ette teisiti, on kaitseväes olevatel isikutel kõik põhiõigused ja -vabadused (PS § 124 lg 3). Eelnevast võib järeldada, et kaitseväes viibivate isikute (kaitseväelaste)² põhiõigusi võib piirata üksnes seaduse alusel ning teenistuse erilaadist tulenevalt³. PS § 124 lõikes 3 on lisaks loetletud põhiõigused, mille piiramine ei ole üksnes teenistuse erilaadist⁴ tulenevalt lubatav. Nimetatud põhiõiguste piiramisel tuleb lähtuda üldisest põhiõiguste piiramise lubatavusest.

Riigikohus on leidnud, et põhiõiguste piiramine on lubatav, kui see on formaalselt ja materiaalselt õiguspärane. Põhiõiguste piiramise formaalne põhiseaduspärasus eeldab esiteks põhiseaduses sätestatud pädevuse, vormi- ja menetlusnõuete järgimist, teiseks PS § 13 lõikest 2 tuleneva õigusselguse tagamist ning kolmandaks PS § 3 lõike 1 lausest 1 tulenevast üldisest seadusereservatsioonist kinnipidamist. Materiaalse põhiseaduspärasuse eelduseks on piirangu legitiimne eesmärk ja proportsionaalsuse põhimõtte järgimine. Riigikohus on leidnud, et: „Proportsionaalsuse põhimõtte tuleneb Põhiseaduse § 11 2. lausest, mille kohaselt õiguste ja vabaduste piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud.

¹ Üheks kohustuslikus korras riigikaitsest osavõtmise viisiks on kaitseväeteenistuskohustuse täitmine, mis kaitseväeteenistuse seaduse (KVTS) § 3 lõike 1 alusel lasub üksnes Eesti meessoost kodanikel.

² Kaitseväelased jagunevad ajateenijateks, kaadrikaitseväelasteks ja õppekogunemisest osavõtvateks reservväelasteks (KVTS § 8 lg 1 ja 2 p 1—3). Põhiseaduslike õiguste ja vabaduste piiramisel ei ole vahet, kas tegemist on kaadrikaitseväelase või ajateenijaga.

³ Ka õiguskirjanduses on rõhutatud, et kaitseväelaste põhiõiguste piiramisel tuleb ilmtingimata järgida põhimõtet, mille kohaselt on kaitseväelastel PS § 124 lõikest 3 tulenevalt põhiõigused ning riigi kohustuseks on luua kaitseväelastele võimalusel tsiviilisikutega samasugused tingimused. Ka kaitseväelast ei saa kohelda riik meelevaldselt ning tema põhiõigusi võib piirata nagu teistegi kodanike puhul ainult seadusega. Vt lisaks: Truuväli, E. J jt. Kommentaarid §-le 124 – Justiitsministeerium. Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002.

⁴ Ajateenistuse puhul tuleb tavaolukorras „teenistuse erilaadist“ tulenevate piirangutena mõista üksnes sujuva väljaõppe korraldamise eesmärgist kantud meetmeid.

Proportsionaalsuse põhimõttele vastavust kontrollib kolleegium järjekuliselt kolmel astmel - kõigepealt abinõu sobivust, siis vajalikkust ja vajadusel ka proportsionaalsust kitsamas tähenduses e. mõõdukust. [...] Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult eaproportsionaalne on sobivuse mõttes abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist. Sobivuse nõude sisuks on kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Arvestada tuleb ka seda, kuivõrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti erinevusi riigi kulutustes. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust.⁵

Põhiõiguse materiaalsel põhiseaduspärasust puudub vajadus analüüsida, kui piirang osutub formaalselt põhiseadusega vastuolus olevaks. PS § 3 lõike 1 ja § 11 kohaselt võib isiku põhiõigusi ja vabadusi piirata üksnes Riigikogu poolt või rahvahääletusel vastuvõetud seadusega sätestatud juhtudel ja korras.⁶

Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist (EIÕK) tulenevad põhiõigused ja -vabadused laienevad ka kaitseväelastele⁷. Seejuures loetleb EIÕK mitmeid õiguseid, mille piiramine on lubatav üksnes seaduse alusel, ning sageli on sätestatud ka eesmärk, mida loetakse lubatavaks piirangu põhjuseks⁸.

Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et ajateenijate põhiõiguste ja -vabaduste piiramine on lubatav üksnes seaduse alusel. Seejuures tuleb silmas pidada PS § 124 lõikes 3 sätestatud nõudeid (nt kas konkreetse põhiõiguse piiramine on lubatav teenistuse erilaadi huvides). Lisaks tuleb märkida, et PS §-st 14 tulenevalt on põhiõiguste ja -vabaduste tagamine riigi kohustus⁹.

Kontrollkäigu raames selgus, et riigikaitsekohustuse täitmise raames esineb kahetsusväärseid vahejuhtumeid, mille käigus ajateenijate põhiõigusi ja -vabadusi piiratakse põhiseadusvastaselt. Järgnevalt juhin tähelepanu olulisematele rikkumistele, eesmärgiga parandada põhiseaduse järgimist kaitsevæes.

1. Probleemid ajateenijate kaitsevæedistsipliini tugevdamisega

1.1 Usalduslikul vestlusel kaitsevæelastega ilmnis, et väljaõppe käigus on ajateenijaid füüsiliselt koormatud ka väljaspool selleks päevakavas ettenähtud aega. Toodi välja, et on esinenud vahejuhtumeid, kus ajateenijad on pidanud kätekõverdusi tegema selleks, et kätte saada neile adresseeritud kirju. Kätekõverduste tegemist nõutavat ka juhul, kui ajateenija relva

⁵ RKPJK 06.03.2002, nr 3-4-1-1-02. Vt lisaks RKHK 17.03.2003, nr 3-3-1-11-03; RKHK 17.06.2002, nr 3-3-1-32-02; RKHK 25.02.2004, nr 3-3-1-60-03; RKHK 11.11.2004, nr 3-3-1-66-04; RKHK 13.11.2006, nr 3-3-1-45-06.

⁶ RKPJK 24.12.2002, nr 3-4-1-10-02.

⁷ „[...] the Convention applies in principle to members of the armed forces and not only to civilians. It specifies in Articles 1 and 14 (art. 1, art. 14) that "everyone within (the) jurisdiction" of the Contracting States is to enjoy "without discrimination" the rights and freedoms set out in Section I. Article 4 para. 3 (b) (art. 4-3-b), which exempts military service from the prohibition against forced or compulsory labour, further confirms that as a general rule the guarantees of the Convention extend to servicemen.[...]“ Euroopa Inimõiguste Kohtu 08.06.1976 otsus Engel jt v Holland.

⁸ Vt nt EIÕK art 8, art 12 jt.

⁹ Vt lisaks RKPJKo 09.05.2006, nr 3-4-1-4-06; RKPJKo 14.04.2003, nr 3-4-1-4-03.

või selle osa maha pillab. Samuti ilmnes, et ajateenijad on pidanud kätekõverdusi või muid füüsilisi harjutusi tegema (seisma näiteks sundasendis) grupiviisiliselt näiteks selle eest, kui rühma distsipliin on madal või kui keegi rühma liikmetest on eksinud kaitseväealastes õigusaktides toodud nõuete vastu. Kaadrikaitsevälased ei eitanud sissejuhataval ja usalduslikul vestlusel eeltoodut. Näiteks väideti, et see, kui ajateenija peab enne ja peale suitsetamist kätekõverdusi tegema, on pigem hea, sest suitsetamine kahjustavat tervist, füüsiline koormamine aga tugevdab seda. Samuti leiti, et parema distsipliini tagamiseks allüksustes on tarvilik, et ajateenijad tunnetaksid, et nad vastutavad ka kaasajateenijate tegude eest. Kaadrikaitsevälased olid seisukohal, et füüsiline treening näiteks olukorras, kus keegi ajateenijatest on eksinud õigusaktides sätestatud nõuete vastu, ei ole karistus, vaid on käsitletav meeldetuletusena või märkusena.

Kogutud tõendid olid vastuolulised voodite korrastamise kiiruse ja nõuetekohasuse harjutamiseks ettenähtud spetsiaalsete harjutuste¹⁰ korraldamise osas. Nimelt väitsid ajateenijad, et selliseid harjutusi korraldatakse ning isegi pigem sageli. Kaadrikaitsevälased väitsid, et selliseid harjutusi ei ole juba väga ammu korraldatud.

Füüsiline koormamine võib riivata intensiivselt isiku põhiõigusi ning lõppastmes kujuneda isiku inimväärikust alandavaks kohtlemiseks. PS §-s 10 on sätestatud üldprintsip, mille kohaselt peab riik tagama igaühele inimväärikuse. PS § 124 lõike 3 loetelus ei sisaldu PS § 10, millest tulenevalt võiks esmapilgul järeldada, et õigust inimväärikale kohtlemisele võib seaduse alusel teenistuse erilaadi huvides piirata. Selline järeldus on aga ennatlik ning väär. Nimelt on inimväärikus kõikide põhiõiguste ja –vabaduste alus ning seda ei tohi mingil juhul piirata. Ka Riigikohus on rõhutanud: "[...] inimväärikus on isiku kõigi põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärikus on osa põhiõiguste olemusest. Inimväärikust tuleb austada ja kaitsta."¹¹

Kaitsevälaste füüsiline ja psüühiline ettevalmistamine ei õigusta inimväärikust alandavat kohtlemist ega ülemate omavoli, sh õigusliku aluseta karistamist või õigusaktidega mitte lubatud karistusi, ükskõik kuidas ülemad selliseid karistusi ise nimetavad. Seetõttu on oluline arvestada, et väljaõppe raames kasutatavad kasvatuslikud ja õpetuslikud meetmed ei oleks inimväärikust alandavad ning põhiõiguste ja –vabaduste piirangud oleksid põhiseadusega kooskõlas.

Kindlasti ei saa põhiseaduspäraseks pidada seda, kui ajateenija peab kirja kättesaamiseks tegema kätekõverdusi. Sellise tegevuse nõudmiseks puudub õiguslik alus¹² ning antud tegevuse eesmärki on raske sobitada kaitseväge teenistuskohustuse üldise eesmärgiga. Ajateenija õigus kirjavahetusele on PS §-s 26 sätestatud perekonna- ja eraelu puutumatus kaitsealas. Kui sellise elementaarse põhiõiguse teostamiseks nõutakse ajateenijalt füüsiliselt koormavat tegevust ja ülema seadusliku aluseta antud käskudele tingimusteta allumist, siis ei ole kahtlust, et sellise tegevusega alandatakse ajateenijate inimväärikust.

¹⁰ Spetsiaalsete harjutustena tehakse nn „voodi- ja linarallisid.“ Esimesel juhul kästakse ajateenijatel oma voodid kasarmutoast välja tassida ning voodivarustus (linad, tekid ja padi) voodilt eemaldada. Seejärel antakse voodite tupp tagasi tassimiseks ja voodite nõuetekohaseks korrastamiseks aeg. Kui nõutud aja jooksul ei ole käsku täielikult täidetud või on seda tehtud hooletult, võib järgneda harjutuse kordamine. Nn „linaralliga“ on tegemist juhul, kui ajateenijatel kästakse vooditelt eemaldada linad ja nendega koridori paigale võtta. Seejärel antakse aeg voodite korrastamiseks. Nõutud aja jooksul käsu täielikult täitmata jätmine toob kaasa tavaliselt harjutuse uuesti sooritamise.

¹¹ RKHK 28.03.2006, nr 3-3-1-14-06.

¹² Selline käsk on ilmselgelt õigusvastane, kuna alandab inimväärikust.

Samuti on vaieldav, kas voodite korrashoiu tagamiseks kasutatavate spetsiaalsete harjutuste tegemise nõudmine eelkirjeldatud viisil on kooskõlas üldise riigikaitse eesmärgiga – eesmärgiga kaitsta Eesti Vabariiki.

Siinkohal on oluline leida ka vastus küsimusele, kas füüsilise koormamise puhul juhtudel, kui ajateenija on eksinud õigusaktides toodud nõuete vastu, on olemuslikult tegemist treeningu, meeldetuletuse, märkuse või karistamisega ning kas taoline koormamine vastab õigusaktidega kehtestatud nõuetele.

Treening

Keele tavakasutuses mõistetakse treeningut kui süstemaatilist harjutamist teatud omaduste saavutamiseks või säilitamiseks (nt sportlase kavakindel ettevalmistamine tema maksimaalsete füüsilist (jõu, vastupidavuse, kiiruse, osavuse) ja kõlbeliste omaduste ning võimete väljaarendamise teel)¹³. Vabariigi Valitsuse 14.12.1998 määruse nr 273 „Kaitseväe sisemäärustiku kinnitamine“ (edaspidi sisemäärustik) punkti 309 kohaselt toimub pataljonis kogu tegevus päevakorra järgi, mille koostab staabiülem ja kinnitab pataljoniülem. Päevakorras peab olema märgitud igapäevaste toimingute kellaaeg (sisemäärustiku p 310)¹⁴.

Sisemäärustiku punkti 324 kohaselt on õppeaja pikkuseks tööpäevadel kaheksa õppetundi. Pataljoniülem võib oma käskkirjaga erandkorras kehtestada väliõppuste ja õppelaskmiste läbiviimiseks pikemad õppepäevad või viia õppepäevad üle puhkepäevadele, kuid arvestusega, et nädalas oleks vähemalt üks puhkepäev ja nädala töötundide arv vastavaks kaitseväeteenistuse seadusele. Aeg pärast õppetöö lõppu kuni õhtuse loenduseni ning laupäeval ja pühapäeval pärast üldisi koristustöid on ajateenijate vaba aeg, kui kompaniiülem ei ole andnud korraldust relvade ja varustuse hooldamiseks või üldfüüsiliseks treeninguks (sisemäärustiku p 327).

Eeltoodud sisemäärustiku punktide 309, 310 ja 327 koostoimest tuleneb, et treeningut võib korraldada ilma päevakorra muudatuseta vaid kompaniiülemal loal ning üksnes vabal ajal. Muul ajal tehtav treening peab olema kirjas päevakorras. Vajadusel võib loomulikult päevakorras teha muudatusi ning muuta treeningu aega, kuid muudatus peab olema koostatud staabiülemal ja kinnitatud pataljoniülemal poolt. Füüsiline koormamine, mis ei vasta eeltoodud nõuetele, ei saa olla käsitletav füüsilise treeninguna kaitseväelaste õigusaktide mõttes. Eelkirjeldatud näited kätekõverduste tegemise jms kohta ei ole seega mahutatavad treeningu mõiste alla.

Meeldetuletus või märkus

Sisemäärustiku punkti 27 kohaselt on kõrgemas auastmes kaitseväelase kohus jälgida madalamas auastmes kaitseväelaste käitumist ka väljaspool teenistust ja võtta korrarikkumise korral tarvitusele abinõud korra jaluleseadmiseks. Selleks on tal õigus teha madalamas auastmes kaitseväelasele märkusi, mida viimased on kohustatud täitma nagu ülema käsku (sisemäärustiku p 27). Kui alluv või madalama auastmega kaitseväelane rikub ülema või kõrgemas auastmes kaitseväelase juuresolekul kaitseväe käitumisreegleid, on ülem või kõrgemas auastmes kaitseväelane kohustatud juhtima sellele rikkuja tähelepanu. Kui

¹³ Vääri, E. Kleis, R. Silvet, J. Võõrsõnade leksikon. Tallinn, 2000, lk 1005.

¹⁴ Nt peab päevakorras olema määratud vaba aeg (sisemäärustiku p 327 ja 328), õppe- ja tööaeg (sisemäärustiku p 324 ja 325), külaliste vastuvõtmise aeg (sisemäärustiku punktid 329 ja 330) jms.

meeldetuletus ei mõju, peab ülem võtma tarvitusele abinõud korra taastamiseks. (sisemäärustiku p 48)

Seega on kehtiv õigus andnud meeldetuletusele ja märkusele selge sisu ning eesmärgi, milleks on juhtida rikkujat tähelepanu rikkumisele ning seeläbi rikkumine lõpetada. Proportsionaalsuse põhimõttest lähtuvalt tuleks eesmärgi saavutamiseks kasutada isiku õigusi kõige vähem piiravaid vahendeid, mis siiski tagavad eesmärgi saavutamise.

Olen seisukohal, et meeldetuletuse või märkuse all on sisemäärustikus silmas peetud verbaalset tähelepanu juhtimist. Seda kinnitab asjaolu, et füüsilise koormamisega kaasneb isikupuutumatus riive (PS § 20), mis eeldab seadusest tulenevat alust (vt eespool). Sisemäärustikus sätestatu ei anna alust põhiõiguseid piirata.

Lisaks tuleb märkida, et suulised meeldetuletused või märkused täidavad reeglina eesmärgi ning on isiku jaoks vähem koormavad kui füüsiline osundus korra- või käitumisreeglite järgimise vajadusele. Seetõttu ei saa õigeks pidada seisukohta, mille kohaselt on füüsilise koormamise puhul tegemist meeldetuletuse või märkusega. Samuti võib füüsilise koormamise näol tehtav märkus või meeldetuletus rikkuda inimväärikust (vt eespool). Oleks ju mõeldamatu, et üks kaadrikaitseväelane rakendaks alamas auastmes oleva kaadrikaitsevälase suhtes teenistusvälisel ajal näiteks kaitsevälalise tervitamise nõuete rikkumisele tähelepanu pööramiseks füüsilist koormamist. Samuti ei saa õigeks pidada, et nimetatud rikkumisele juhitaks tähelepanu füüsilise koormamise teel teenistuse ajal¹⁵.

Karistus

Selleks, et leida vastus küsimusele, kas ajateenijate füüsilise koormamise näol reaktsioonina õigusaktides sätestatud nõuete vastu eksimisel võib olla tegemist karistamisega, tuleb avada karistuse olemus. Karistuse mõiste avamisel tuleb eristada, mis on karistus formaalselt ja mis materiaalselt (sisuliselt).

Formaalselt peetakse karistust süüdimõistmisele järgneva õigusaktis sätestatud õigusjärelmiks.¹⁶ Kaitseväge distsiplinaarseaduse (KVDS) § 15 lõike 1 kohaselt loetakse distsiplinaarkaristuseks kaitsevälase karistamist toimepandud distsiplinaarsüüteo eest. Kaitsevälase distsiplinaarsüüteoaks on seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktide või teenistuskohustustega ettenähtud nõuete süüline täitmata jätmine või nende mittekohane täitmine ning teenistuskohustuste täitmisel või väljaspool seda kaitsevälase poolt toimepandud vääritud tegu või üldtunnustatud kõlblusnormide eiramine, millega ta diskrediteerib Eesti kaitseväge (KVDS § 8 lg 1 ja 2). Distsiplinaarkaristuse kohaldamise eelduseks on seega kaitsevälase süüline eksimine õigusnormides sätestatud käitumisnormide või üldtunnustatud tavade vastu. Kaitsevälase distsiplinaarsüüteo õigusjärelmid on toodud KVDS § 15 lg 2 punktides 1–12. Tuleb märkida, et eelnimetatud distsiplinaarkaristuste loetelu ei sisalda ühe võimaliku karistusena füüsilist koormamist. Seega võib järeldada, et formaalselt ei ole ajateenija füüsilise koormamise näol tegemist seadusega lubatud karistusega, kuna ei ole ette nähtud, et ajateenija süülike eksimise korral võib õigusliku järelmina (sanktsioonina) kohaldada füüsilist koormamist.

¹⁵ Siinkohal on oluline märkida, et sisemäärustiku regulatsioonis ei tehta vahet sellel, millises auastmes kaitsevälasele meeldetuletus või märkus tehakse.

¹⁶ Vt lisaks Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn 2007, lk 74.

Sisuliselt on karistus süüdimõistetule süüteo eest kohaldatav repressioon, millega kahjustatakse isiku põhiseaduslikku seisundit¹⁷ ning väljendatakse hukkamõistu ja sunnitakse isikut oma teo eest vastutama¹⁸. Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et sunnivahendi olemuse kindlakstegemiseks tuleb tuvastada, kas selles sisaldub *põnaalne mateeria*. *Põnaalne mateeria* on karistuse olemusse kuuluv tunnus.¹⁹ Kohus on leidnud, et sanktsiooni olemuse kindlakstegemiseks tuleb arvestada karistuse ajalist kestvust ja sanktsioonis sisalduvat olulist kahju.²⁰

Ei ole kahtlust, et mistahes füüsiline koormamine reaktsioonina õigusaktides sätestatud nõuete rikkumisele (olgu selleks siis käsu korras sundasendis olemine või kätekõverduste tegemine) on sisuliselt käsitletav karistusena, kuna selles esinevad karistusele iseloomulikud tunnused²¹ ning on ületatud nn “olulise kahju” piir isegi juhul, kui koormamine vältab üksnes vähest aega. Samale järeldusele on jõudnud Kaitseväge Peastaabi ülem, kes sedastab 12.11.2001 ringkirjas nr JK-19/11048 järgmist: „Kaitsejõudude Peastaabi sõjaväepolitsei- ja uurimisosakonna poolt [...] läbiviidud teenistusliku juurdluse käigus tuvastati, et [...] pandi jaoülemate poolt [...] toime järgmised distsipliinirikumised:

1. Distsiplinaarseaduse eiramine karistuse määramisel:

- ajateenijale, kes pillasid maha relva või relvaosa, kes eksisid pöördumisel jaoülem poole sisemäärustikus äratoodud nõuete vastu, määrati karistuseks kätekõverduste tegemine või teatud asendisse heitmine;
- ühe ajateenija distsiplinaarsüüteo korral määrati grupile ajateenijatele karistuseks füüsiliste harjutuste tegemine;
- karistuseks määrati esseede kirjutamine.

Karistuse määramisel rikkusid jaoülemad distsiplinaarseaduse § 9 lõiget 2, mille kohaselt distsiplinaarsüüteo eest määratakse üksnes distsiplinaarseaduses sätestatud distsiplinaar karistusi. Karistades ühe kaitsevälase distsiplinaarsüüteo eest ka isikuid, kes ei ole toime pannud distsiplinaarsüütegu, on jaoülemad rikkunud kaitseväge distsiplinaarseaduse § 9 lõiget 1, mille kohaselt kaitsevälane kannab toimepandud distsiplinaarsüüteo eest distsiplinaarvastutust, mis seisneb tema suhtes distsiplinaar karistuse kohaldamises vastavalt tema poolt toimepandud süüteo laadile ja raskusele.

2. muud distsipliini rikkumised:

2.1. Kätekõverduste määramine ajateenijatele, kes soovisid [...] suitsetama minna ning kätekõverduste määramine ajateenijatele, kes soovisid kätte saada neile saabunud posti.“

Nagu eelpool tuvastatud, ei ole ajateenijate karistamiseks füüsilise koormamisega õiguslikku alust, kuna kaitseväge distsiplinaarseadus taolist karistust ette ei näe. Kuigi ajateenijate põhiõigusi on kaitseväge teenistuskohustuse täitmise tõttu piiratud ulatuslikumalt kui n.ö tavalistel inimestel, ei anna see alust arvata, et ajateenijate põhiõigustesse võib sekkuda enam,

¹⁷ „Põhiseadusliku seisundi“ kahjustamise all tuleb antud juhul mõista põhiõiguste ja –vabaduste piiranguid.

¹⁸ Vt lisaks Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn 2007, lk 74.

¹⁹ Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn 2003, lk 178–183.

²⁰ Euroopa Inimõiguste Kohtu 08.06.1976 otsus Engel jt v Holland.

²¹ Füüsilise koormamisega tehakse ajateenijale etteheide õigusaktides sisalduvate nõuete või kaitseväge tavade vastu eksimise eest (põnaalne mateeria). Seeläbi „makstakse ajateenijale kätte“ ning füüsiline koormamine on oma olemuselt antud olukorras kahtlemata tunnetatav represseerivana (isiku jaoks ebameeldivana).

kui see tuleneb otse seadusest. Nagu ma eelnevalt rõhutasin, saab ka ajateenijate õigusi piirata üksnes seaduse alusel ning seda olenemata asjaolust, kas piirang toimub teenistuse erilaadi huvides või mitte (vt sissejuhatus).

Sarnast põhimõtet on kinnipeetavate suhtes²² väljendanud ka Riigikohus leides: „Riigikohtu halduskolleegium peab esmatahtsaks rõhutada, et inimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärika kohtlemise nõue laieneb ka kinnipeetavatele. Asjaolu, et isik kannab karistust kuriteo toimepanemise eest ja sellega seoses on tema suhtes seaduse alusel kohaldatud põhiõiguste ja -vabaduste piiranguid, ei anna õigustust sekkuda isiku põhiõigustesse enam, kui see tuleneb otse seadusest.”²³

Samas lahendis leidis Riigikohus, et isiku kohustus kanda vangistuse vältel distsiplinaarkaristust ilma õigusliku aluseta on käsitletav inimväärikuse alandamisena²⁴. Nagu eelnevalt märkisin, võib ka ajateenijate füüsiline koormamine riivata intensiivselt isiku põhiõigusi ning lõppastmes kujuneda isiku inimväärikust alandavaks kohtlemiseks. Leian, et praktikas kirjeldatud viisil füüsiline koormamine karistamisena ei ole kooskõlas õigusriigi põhimõttega.

Vajab veel lisamist, et PS § 18 keelab piinamise ning julma või väärikust alandava kohtlemise. Lisaks põhiseaduses sätestatule tuleb märkida, et Eesti Vabariik on võtnud ka rahvusvahelise kohustuse ära hoida mistahes piinamist või inimväärikust alandavat kohtlemist oma territooriumil. Selleks on Eesti juba 21.10.1991 liitunud ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooniga. Nimetatud ÜRO konventsiooni kohaselt tuleb piinamiseks lugeda mistahes inimväärikust alandav ja kannatusi põhjustav tegevus, mis põhjustab isikule tõsist füüsilist või vaimset valu või kannatusi. Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt rõhutanud, et EIÕK artiklis 3 sätestatud piinamise ja ebainimliku kohtlemise keeld väärtustab ühte demokraatliku ühiskonna fundamentaalset väärtust. See sisaldab piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise täielikku keeldu, mille kehtivus ei sõltu konkreetsest olukorrast või sellise kohtlemise ohvri käitumisest.²⁵

Eelnevast tulenevalt olen seisukohal, et ajateenijate karistamine füüsilise koormamisega tuleb viivitamata lõpetada ning väljaõppe raames tuleb valida õppemeetodeid kaitsevæeteenistuskohustuse täitmise eesmärgist lähtuvalt.

2. Probleemid meditsiinilise teenindamisega

2.1 Teabe nõude vastusest ja sissejuhataval vestlusel saadud teabe kohaselt peab ajateenija arsti juurde saamiseks pöörduma pärast hommikust rivistust jaoulema poole. Teabe nõudmise vastuses kinnitasite, et ajateenija ei pea ütleva arsti poole pöördumise põhjust. Usaldusliku vestluse käigus aga ilmnas, et on juhtunud, et ajateenijatelt on seda küsitud ning nad on

²² Vangistuses viibiva ja kaitsevæeteenistuskohustust täitva isiku põhiõiguste piiramise ulatuses on võimalik leida sarnasusi. Mõlemal juhul on isiku õigust vabale eneseteostusele ning liikumisvabadusele piiratud.

²³ RKHKo 22.03.2006, nr 3-3-1-2-06.

²⁴ Samas.

²⁵ Vt nt Euroopa Inimõiguste Kohtu 06.04.2000 otsus *Labita v Itaalia*.

pidanud avaldama arsti juurde pöördumise põhjuse avalikult rivi ees seistes, kui seda neilt küsitakse.

Põhiseadus tagab igale inimesele õiguse perekonna- ja eraelu puutumatusel (PS § 26) ning enesemääramisele (PS § 19), viimase üheks osaks on ka nn informatsioonilise enesemääramise õigus. Mainitud põhiõigused peavad tagama, et isik saaks võimalikult palju ise määrata, kas ja millises ulatuses enda kohta käivaid andmeid levitada ning see omakorda seab olulised piirid ka riigi tegevusele isikuandmete töötlejana. Riik ei tohi isiku kohta käivaid andmeid kasutada ning levitada rohkem kui möödapääsmatult vajalik seaduses sätestatud õiguspärase eesmärgi saavutamiseks. Lisaks tuleneb PS §-st 11, et põhiõigusi ei tohi piirata ebaproportsionaalselt. See tähendab, et riigi poolt tarvitav meede (näiteks antud juhul delikaatsete isikuandmete töötlemine) peab olema eesmärgi saavutamiseks sobiv, inimest võimalikult vähe koormav ning saavutatav hüve peab üles kaaluma riivatava põhiõiguse. Nendest põhimõtetest peab lähtuma ka ajateenija tervisliku seisundi kohta andmete töötlemisel. Vajab ka märkimist, et PS § 124 lõike 3 kohaselt ei saa eraelu kaitset piirata üksnes teenistuse erilaadist lähtuvalt, vaid piirang peab toimuma põhiõiguste ja –vabaduste piiramise nn üldises korras (vt eespool).

Vastavalt isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 4 lg 3 punktile 3 on andmed terviseseisundi või puude kohta delikaatsed isikuandmed. Isikuandmete töötlemine on iga isikuandmetega tehtav toiming mh isikuandmete kogumine, salvestamine, korrastamine, säilitamine, muutmine, juurdepääsu võimaldamine, päringute teostamine, väljavõtete tegemine, kasutamine, edastamine, riskasutamine, ühendamine, sulgemine, kustutamine või hävitamine või mitu eeltoodud toimingut, sõltumata toimingute teostamise viisist või kasutatavatest vahenditest (IKS § 5). IKS § 6 punkti 1 kohaselt võib isikuandmeid koguda ausal ja seaduslikul teel (seaduslikkuse põhimõte). Sama seaduse § 6 punkti 2 kohaselt võib isikuandmeid koguda üksnes määratletud ja õiguspärase eesmärkide saavutamiseks ning isikuandmeid ei või töödelda viisil, mis ei ole andmetöötuse eesmärkide saavutamiseks kooskõlas (eesmärgipärasuse põhimõte). Samuti kehtib isikuandmete kogumisel minimaalsuse põhimõte, millest tulenevalt ei tohi isikuandmeid koguda rohkem, kui see ei ole vältimatult vajalik teatud ülesannete täitmiseks (IKS § 6 p 3).

Sisemäärustiku punkti 185 ap 5 kohaselt peab kompaniiveebel teadma mh ka sõdurite terviseseisundit. Meditsiinilise teenindamise täpsustav regulatsioon sisaldub veel „JVÕK Viru ÜJP allüksuse sisekorra eeskirja“ (SkE) punktides 120—124. SkE punkti 120 kohaselt peab ajateenija haigestumisest koheselt ette kandma jaoulemale, kes informeerib sellest rühmavanemat. SkE punkti 122 kohaselt on väeosa arstil kohustus regulaarselt kontrollida ajateenijate tervislikku seisundit ning vabastab vajadusel teenistusülesannete täitmisest. Teenistusülesannete täitmisest ajutisest vabastamisest või ravirežiimi määramisest on ajateenijad kohustatud informeerima rühmavanemat (SkE punkt 122).

Eelnevatest sätetest ei tulene siiski, et kompaniiveebil, jaoulemal või rühmavanemal on õigus küsida ajateenija tervisliku seisundi kohta delikaatseid isikuandmeid enam, kui see on vältimatult vajalik sujuva väljaõppe korraldamiseks.

Väljaõpet korraldaval kaitseväelasel võib olla vajalik teada, kas ajateenija tervislik seisund võimaldab tal osa võtta väljaõppest. Tervisliku seisundi hindamine ei ole aga kõikide kaitseväelaste pädevuses, vaid sisemäärustiku punkti 431 kohaselt on õppetööst või

toimkondadest vabastamise otsustamine üksnes arsti ülesanne²⁶. Seega ei ole IKS § 6 punktist 6 tulenevast minimaalsuse põhimõttest lähtuvalt lubatud ajateenijate tervisliku seisundi kohta delikaatseid isikuandmeid töödelda nendel, kellel oma ülesannete täitmiseks ei ole vastavaid andmeid vältimatult vajalik teada. Näiteks ei ole jaoulemal tarvis teada, millistel meditsiinilistel näidustustel ei saa ajateenija riviõppusest osa võtta. Oma ülesannete täitmiseks piisab jaoulemale sellest, et ta teab, et antud ajateenija ei saa meditsiinilistel näidustustel riviõppusest osa võtta.

Ei saa tähelepanuta jätta ka seda, et ajateenijal ei pruugi olla kaitseväe hierarhilisusest ja tavadest tulenevalt võimalik tervisliku seisundi kohta esitatud küsimuse vastamisest keelduda, kuna mitte vastamist võidakse ekslikult pidada käsu täitmisest keeldumiseks, mille eest võidakse karistada.

Kuigi olete teabe nõudmise vastuses sedastanud ning kontrollkäigu sissejuhataval vestlusel kinnitanud, et ajateenijatelt ei küsita tavaolukorras arsti juurde pöördumise põhjuseid, ilmnes usaldusliku vestluse käigus kaitseväelastega, et arsti juurde pöördumise põhjuste küsimist on ette tulnud. Loodan, et need on olnud teadmatuses esinenud üksikjuhtumid.

Sarnaste olukordade vältimiseks teen Teile ettepaneku keelata nendel kaitseväelastel, kellel ei ole oma ülesannete täitmiseks tarvis teada ajateenijate tervisliku seisundi kohta delikaatseid isikuandmeid, vastavate andmete küsimine. Nagu eelnevast tulenes, on ajateenijate delikaatsete isikuandmete töötlemise õigus üksnes pataljoni meditsiinilisel personalil.

2.2 Ringkäigul ilmnes, et arsti kabineti laua peal seisis avatuna diagnooside žurnaal. Žurnaali sissekannetest võis lugeda, milliste probleemidaga on ajateenijad arsti poole pöördunud.

Vastavalt IKS § 4 lg 3 punktile 3 on andmed terviseseisundi või puude kohta delikaatsed isikuandmed (vt eespool). Kui meditsiinitöötaja talletab andmeid kaitseväelaste terviseseisundi kohta žurnalis, arvutis või muul moel, on see delikaatsete isikuandmete töötlemine (vt eespool). Isikuandmete kaitse seaduses on sätestatud ka mitu sisulist nõuet, mida peab täitma isikuandmete töötlemisel. Näiteks peab IKS § 6 punkti 6 järgi isikuandmete töötleja järgima andmete töötlemisel muuhulgas turvalisuse põhimõtet, st isikuandmete kaitseks tuleb rakendada turvameetmeid nende tahtmatu või volitamata muutmise, avalikuks tuleku või hävimise eest. Samuti kohustab IKS § 19 lg 1 punkt 2 isikuandmete töötlejat kasutusele võtma organisatsioonilised, füüsilised ja infotehnilised turvameetmed isikuandmete kaitseks andmete konfidentsiaalsuse osas, mis kaitsevad andmeid volitamata töötlemise eest. Isikuandmete töötleja peab muu hulgas võtma trvitusele meetmed, mis hoiaksid ära andmete omavolilise lugemise, kopeerimise ja muutmise (IKS § 19 lg 2 p 2).

Loodan, et kirjeldatud juhtumil oli tegemist üksiku juhusega ning tavaolukorras asub žurnaal kõrvalistele isikutele kättesaamatus kohas. Kui see aga nii ei ole ning žurnaali tavapärase asukoht on kabineti laud, siis pean oluliseks rõhutada, et on küsitav, kas osundatud elementaarseid isikuandmete kaitse põhimõtteid järgitakse, kui meditsiinitöötaja talletatud tähelepanekute žurnaal asub avatuna kabineti laual.

---

²⁶ Lisaks on delikaatsete isikuandmete töötlemise õigus näiteks ambulantsi valveõel, kuna ta peab vajadusel andma esmaabi (sisemäärustiku p 272).

Teen Teile ettepaneku võtta tarvitusele meetmed, mis minimeeriksid delikaatsete isikuandmete volitamata töötlemise riski (nt vastava žurnaali kappi või sahtlisse lukustamisega).

2.3 Kontrollkäigu raames ilmnes, et ajateenijate esmast tervisekontrolli teostatakse laatsaretiruumidest väljaspool. Näiteks on teostatud tervisekontrolli arvutiklassis vmt ruumides. Esmase tervisekontrolli raames tegeletakse delikaatsete isikuandmete töötlemisega, kuna kogutakse informatsiooni ajateenijate tervisliku seisundi kohta. Nagu eespool mainitud, peab delikaatsete isikuandmete töötlemisel järgima teatud nõudeid. Tervisekontrolli teostamine selleks mitte ettenähtud ja varasemalt ettevalmistamata ruumis ei taga isikuandmete kaitse seadusest tulenevate nõuete täitmist (vt eespool).

Teen Teile ettepaneku määrata esmase tervisekontrolli teostamiseks pataljoni territooriumil ruumid, mille kasutamisel oleks välditav delikaatsete isikuandmete volitamata töötlemine.

3. Probleemid ajateenijate suhtlemisel

Teabe nõudmise vastusest ilmnes, et külaliste vastuvõtt toimub pühapäeviti kella 09:00—17:00. Külaliste tulekust peab ajateenija teavitama oma jaoulemat ning registreerima ennast vastavas raamatus. Teabe nõude vastusest selgus veel, et ajavahemikul 01.01.2006—31.08.2007 on ajateenijate võimalust kokkusaamist saada piiratud võrreldes sisemäärustikus ette nähtud sagedusega. Sissejuhataval vestlusel aga rõhutati, et ajateenijate kokkusaamisi ei ole piiratud. Usaldusliku vestluse käigus tõid kaitseväelased välja, et kokkusaamiste piiramist on siiski üksikutel juhtudel esinenud, kuid vahejuhtumid, kus pataljoni kõikide ajateenijate kokkusaamisi keelatakse, pidada olema pigem harvad.

Kuigi eeltoodust tulenevalt on saadud teave kokkusaamiste piiramise osas vastuoluline, pean vajalikuks anda selgitusi, kas külastajate vastuvõtmise piiramine on Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlas.

Külaliste vastuvõtmise institutsiooni sätestamise eesmärk kaitseväealastes õigusaktides on kaitsta ajateenijate PS §-dest 26 ja 27 tulenevaid põhiõigusi eraelu ja perekonnaelu kaitsele. Külaliste vastuvõtmise keelamisel piiratakse kahtlemata ka ajateenija eelnimetatud põhiõigusi.

Riigikohtu halduskolleegium on leidnud, et „[...] Põhiseaduse § 26 tagab igäühe õiguse perekonnaelu puutumatusse ning sätestab, et riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonnaellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. [...] Põhiseaduse §-st 27 lg. 1 tuleneb subjektiivne õigus. Selle sätte kaitseala hõlmab kogu perekonnaga seonduvat alates selle loomisest kuni perekondliku kooselu kõige erinevamate valdkondadeni. Põhiseaduse § 27 lg. 1 on sõnastatud kui ilma seaduse reservatsioonita õigus, s.o. absoluutse õigusena. Siit ei saa aga järeldada, et tegemist on põhiõigusega, mida üldse ei saa piirata. Ühiskonnas ei saa olla põhiõigusi, mida ei saa üldse piirata. Vastupidine tähendaks, et sellise õiguse teostamine võib takistada mõne teise õiguse teostamist. Põhiõiguste konkurents tekib ilma seaduse reservatsioonita põhiõiguse piiramise vajadus. [...] jättes vastavas sättes mainimata ühe või teise põhiõiguse piiramise võimaluse, on Põhiseaduses mõned põhiõigused garanteeritud veelgi kõikehõlmavamalt kui seaduse kvalifitseeritud reservatsiooniga põhiõigused. Kuid isegi selline kõikehõlmav garantii ei saa tähendada piiramatut vabadust. Iga õigus on millegagi

piiratud. Ilma seaduse reservatsioonita põhiõiguse piiramiseks peab olema mingi väga oluline põhjus, mis peab sisalduma Põhiseaduses eneses. Piirang peab olema õigustatud mõne teise põhiõiguse või Põhiseaduse printsiibiga, näiteks Põhiseaduse preambulas sätestatud eesmärgiga [...]²⁷

Tuleb veel lisada, et PS §-s 26 ja §-s 27 nimetatud õiguseid ei tohi piirata seaduse alusel üksnes teenistuse erilaadist tulenevalt, vaid tuleb järgida üldisi põhiõiguste piirangu lubatavuse eeldusi (vt eespool).

Külaliste vastuvõtmine on reguleeritud sisemäärustiku punktides 329—330. Sisemäärustiku punkti 329 kohaselt on külaliste vastuvõtmine ajateenijatele üldjuhul lubatud ainult vabal ajal. Selle täpse kellaaja määrab pataljoniülem oma käskkirjaga (sisemäärustiku p 329).

Sisemäärustiku regulatsioon lähtub eeldusest, et ajateenija peab saama vastu võtta külalisi üldjuhul iga päev pärast õppetööd ning laupäeval ja pühapäeval pärast üldisi koristustöid²⁸. Minu hinnangul peab sisemäärustik erandjuhtude all silmas neid situatsioone, kui mingil mõjuval põhjusel tuleb ajateenijale anda võimalus võtta külalisi vastu ka väljaspool vaba aega.

Sisemäärustiku punkti 329 teine lause annab pataljoniülemale volituse määrata kindlaks külaliste vastuvõtmise täpsema kellaaja, kuid seejuures tuleb arvestada, et ajateenijate õigust külastajaid vastu võtta ei piirataks enam, kui sisemäärustikus on sõnaselgelt ette nähtud. Kellaaja määramisega ei tohi muuta sisemäärustiku punkti 329 esimesest lausest tulenevat ja PS §-le 26 tuginevat ajateenijate õigust külastajaid vastu võtta sisuliselt olematuks.

Sisemäärustiku punkti 330 kohaselt toimub kokkusaamine külalistega tavaliselt selleks ettenähtud ruumis või kohas. Laupäeval, pühapäeval, rahvus- ja riigipühadel võib korrapidaja lubada külastajatel koos külastatavaga tutvuda kaitseväelase eluoluga ja liikuda pataljonis pataljoniülema poolt käskkirjas kinnitatud korras (sisemäärustik p 330). Eelnevast võib järeldada, et ajateenijatel on õigus kokkusaamistele vabal ajal ka nädala sees²⁹.

Eeltoodust tulenevalt on minu hinnangul kaheldav, kas kehtiv pataljoni sisekorra eeskiri, mille kohaselt võimaldatakse kokkusaamisi üksnes korra nädalas, on kooskõlas sisemäärustikus toodud volitusnormiga.

Vajab veel lisamist, et õigust perekonna- ja eraelu kaitsele saab piirata üksnes seaduses sätestatud juhtudel ja korras, kuid kaitseväge tegevust reguleerivates seadustes puudub alus ajateenijatele külastajate vastuvõtmise keelamiseks, mis võib eelnimetatud põhiõigusi riivata. Seega ei saa pidada õiguspäraseks olukorda, kus ajateenijate kokkusaamisi keelatakse tavaolukorras kõigile ajateenijatele.

²⁷ RKHK 18.05.2000, nr 3-3-1-11-00.

²⁸ Sisemäärustiku punkti 327 kohaselt on aeg pärast õppetöö lõppu kuni õhtuse loenduseni ning laupäeval ja pühapäeval pärast üldisi koristustöid ajateenijate vaba aeg, kui kompaniiülem ei ole andnud korraldust relvade ja varustuse hooldamiseks või üldfüüsiliseks treeninguks. JVÖK Viru ÜJP allüksuse sisekorra eeskiri (SkE) punkti 36 ap 13 kohaselt on vaba-aeg ajavahemikul 16.30—18.50.

²⁹ Erandkorras võib pataljoniülem oma käskkirjaga kehtestada väliõppuste ja õppelaskmiste läbiviimiseks pikemad õppepäevad või viia õppepäevad üle puhkepäevadele, kuid arvestusega, et nädalas oleks vähemalt üks puhkepäev ja nädala töötundide arv vastavaks kaitseväeteenistuse seadusele (sisemäärustik p 324). KVTS § 168 lõike 3 kohaselt on tööpäeva pikkuseks üldjuhul 8 tundi ja viiepäevase tööpäeva pikkuseks 40 tundi.

Teen Teile ettepaneku viia pataljoni sisekorra eeskiri kooskõlla sisemäärustiku regulatsiooniga.

4. Probleemid olmetingimustega

Vestlusest pataljoni kaitseväelastega ilmnes, et pataljoni uute hoonete rajamine on arutlusel. Seetõttu ei pea ma vajalikuks pikemalt olmetingimuste kitsaskohtadel peatuda. Toon siiski välja kõige olulisemad probleemid, mille kõrvaldamine oleks oluline ajateenijate põhiõiguste kaitse seisukohalt, kuid samas ei nõuaks pataljonilt suuri lisakulutusi.

4.1. Teabe nõudmise vastusest selgus, et kontrollkäigu hetkel viibib pataljonis 124 ajateenijat, kes kõik on paigutatud kolmekorruselisse kasarmusse. Selgitasite, et Teie hinnangul on õigusaktidest tulenevad nõuded täidetud juhul, kui igal korrusel asub 54 ajateenijat. Sissejuhataval vestlusel väitsite, et õigusaktidest tulenevatest nõuetest on ajateenijate paigutamisel kinni peetud. Ringkäigul ilmnes, et ajateenijaid majutatakse kahele korrusele. Järgnevalt toon välja, milliseid rikkumisi tuvastasid minu nõunikud ajateenijate paigutamisel³⁰:

- Igas pesemisruumis peab olema kaks jalapesuvanni 30-35 kaitsevälase kohta (sisemäärustiku p 395). Kontrollkäigu raames ei tuvastanud minu nõunikud ühtegi jalapesuvanni kummalgi korrusel asuvas pesuruumis.
- Dušširuumis peab olema 1 dušš 10 kaitsevälase kohta ja sundventilatsioon. Dušširuumi eesruumis peavad olema peeglitega saunakapid ning pesemis- ja dušširuumides peavad olema jalamatid (sisemäärustiku p 395). Ringkäigul ilmnes, et mõlema korruse dušširuumides asub viis dušši ning dušširuumides puudusid jalamatid ja eesruumides saunakapid.
- Iga eluruumi siseseinal, põrandast 1,5 meetri kõrgusel, peab olema termomeeter (sisemäärustik p 340). Eluruumides puudusid nõuetekohaselt paigaldatud termomeetrid.
- WC-potid peavad asuma seestpoolt suletavate ustega kabiinides (sisemäärustiku p 396). Kontrollimisel selgus, et WC-potid ei asu kabiinides.

Teen Teile ettepaneku viia kasarmutingimused vastavusse õigusaktides sätestatud nõuetega või paigutada ajateenijaid edaspidi viisil, mis tagaks õigusaktidest tulenevate nõuete täitmise.

4.2 Pataljonis ringkäiku tehes avastasid nõunikud kambrid, mida kasutatakse isikute kainenemisele paigutamisel. Vestlusest ilmnes, et kainenemisele paigutatud kaitsevälasele ei anta voodivarustust. Kambris puudus nõuetekohane valgus, istumiskoht, vesi ning tualett. Kaitsevälaste sõnul paigutatakse isikuid antud ruumidesse kainenemisele harva ning mitte kauemaks, kui see on vajalik. KVDS § 14¹ lõike 1 kohaselt võib kaitsevälase, kelle puhul on alust arvata, et ta paneb toime distsiplinaarsüüteo, või juhul, kui kaitsevälane ei ole võimeline oma käitumist valitsema ning võib ohustada enda või teise isiku tervist, elu või

³⁰ Arvutused on tehtud eeldusel, et ajateenijaid paigutati kummalegi korrusele 62.

vara, paigutada selleks ettenähtud või kohandatud ruumi (distsiplinaarkinnipidamine) (KVDS § 14¹ lg 3). KVDS § 14² lg 1 punkti 1 kohaselt on distsiplinaarkinnipidamisel oleval kaitseväelasel õigus kohtlemisele ja kinnipidamise tingimustele, mis ei alanda tema väärikust. Kaitseväelastes õigusaktides puudub täpsem regulatsioon, millistele tingimustele peaks distsiplinaarkinnipidamiseks ette nähtud ruum vastama. Siiski võib analoogia korras kohaldada antud juhul vanglas ja arestimajas kambrile kehtestatud nõudeid³¹. Justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ § 7 lõike 1 punktide 1—9 kohaselt kuuluvad kambri sisustusse: 1) ühe- või kahekordsed voodid; 2) isiklike asjade hoiukoht; 3) laud; 4) istekoht igale kinnipeetavale; 5) võimaluse korral valjuhääldi; 6) riidenagi; 7) võimaluse korral pesemiskoht; 8) võimaluse korral WC.

Olen seisukohal, et isiku sellisesse kambrisse, milles puuduvad nii pesemise kui ka WC kasutamise võimalused, samuti istekoht ning kõlblik magamisase ühes voodiriietega, sulgemine kasvõi lühiajaliselt on käsitletav inimväärikuse alandamisena. Ka Tallinna Halduskohus on analüüsinud kinnipidamist sarnases kambris ja leidnud, et: „[K]ohtu arvates on isiku kinnipidamine [...] ruumis [...], kus ei ole võimalik ei istuda, juua vett ega kasutada tualetti, ilmselgelt ebaproportsionaalne saavutatava eesmärgi suhtes. [...] Kohus nõustub kaebajaga, et sellisesse ruumi paigutamine [...] alandab inimväärikust.”³²

Isikute ebainimliku ja alandava kohtlemise ennetamiseks tulevikus teen ettepaneku eemaldada kirjeldatud ruumide ukсед, et välistada ruumi kasutamine isikute kinnipidamisel, või viia ruumid vastavusse kinni pidamiseks kasutatavate ruumide üldiste nõuetega.

---

³¹ KVDS § 62 lõike 3 kohaselt tuleb sõjaajal distsiplinaararesti kohaldamisel, kui arestimaja kasutamine olukorrast olenevalt ei ole võimalik või otstarbekohane, on lubatud kasutada karistuse täideviimiseks väeosa (allüksuse) paiknemise kohas olevaid arestimaja põhinõuetele vastavaid ruume (ruumi). Piirata ei tohi karistatu õise puhkuse ja ruumi päevase valgustuse tingimusi ning toitlustamise korda. (KVDS § 62 lg 3)

³² Vt lisaks Tallinna Halduskohtu 10.11.2004 otsus nr 3-1889/2004.